

Накопичувальна система: плюси й мінуси

Існування в Україні єдиної солідарної системи пенсійного забезпечення перестало відповідати сучасним вимогам як економіки країни, так і самого населення. Тому здійснення пенсійної реформи стало закономірною необхідністю. Статистика демографічної ситуації в Україні аж ніяк не радує:

- середній вік населення збільшився за останні 7 років з 38,5 до 39,7 років;

- питома вага людей пенсійного віку виросла до 19,5%. В 2007 р. особи пенсійного віку становили близько 24% населення країни. Хоча, за міжнародними стандартами, населення вважається старим, якщо ця частина перевищує 12%.

Відповідно, значно збільшився коефіцієнт навантаження на працездатне населення, та й навантаження на Пенсійний фонд України виявилось занадто великим.

Введення трьохрівневої пенсійної системи спрямоване на розподіл такого навантаження, а також на диференціацію ризиків. Перший рівень – загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Із цього рівня зараз і одержують виплати пенсіонери. З 2004 р. був введений третій рівень – недержавне пенсійне забезпечення. За його допомогою кожний учасник може одержувати пенсійні виплати як додаток до загальнообов'язкової пенсії. Другий рівень пенсійної системи – це накопичувальне загальнообов'язкове державне страхування. На даному етапі пенсійної реформи розроблений законопроект з його введення. Однак залишається багато питань, які необхідно вирішити до введення цього рівня. Ми попросили дати коментарі щодо найбільш актуальних питань міжнародного експерта Проекту USAID розвитку ринків капіталу Гері Гендрікса й учасників

ринку недержавного пенсійного забезпечення.

Насамперед, треба окреслити основні проблеми, що вимагають вирішення до введення другого рівня. На думку міжнародного експерта **Гері Гендрікса**, «для початку, необхідно чітко визначитися: буде система працювати через єдиний Накопичувальний пенсійний фонд або через НПФи й залежно від цього вносити необхідні зміни в законодавчу базу. У будь-якому разі НПФи повинні будуть відповідати міжнародним стандартам. Україні необхідно зробити остаточний вибір у цьому питанні. Однак тут в обох підходах є як плюси, так і мінуси. Мінусом у здійсненні другого рівня через єдиний Накопичувальний пенсійний фонд є те, що основними інвестиціями можуть стати державні цінні папери, а в Україні їх прибутковість дуже низька. Крім того, є ризик прояву інертності й політичного впливу при управлінні цією структурою. Якщо ж через недержавні пенсійні фонди, то існує ризик неправильного менеджменту».

– Дійсно, – погоджується з ним **Голова Ради відкритого недержавного пенсійного фонду «Український пенсійний фонд» Тетяна Захараш**, – з недавнього часу було вирішено впроваджувати другий рівень через НПФ, і це відображено в проекті Концепції й у законопроекті «Про впровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування», зараз деякі державні органи знову говорять про створення Накопичувального фонду.

Також досить невизначеним залишається питання про розподіл функцій контролю в накопичувальному рівні пенсійної системи.

Директор ТОВ «Адміністратор пенсійних фондів «Україна-Сервіс» Олександр Назаренко вважає, що

«своєчасність і повноту сплати внесків повинен контролювати Пенсійний фонд України, а інші державні регулюючі органи – здійснювати нагляд за суб'єктами в рамках існуючих зараз повноважень». Цю думку поділяють і інші компанії, що обслуговують недержавні пенсійні фонди. З огляду на точку зору Гері Гендрікса із цього приводу, варто відзначити, що в більшості країн весь контроль за діяльністю пенсійних фондів, у тому числі й контроль за дотриманням вимог з оцінки активів, диверсифікації пенсійних активів, здійснює єдиний пенсійний регулятор. Наприклад, в Естонії другий рівень контролюється єдиним органом, і, треба сказати, це одна з найефективніших систем у Східній Європі.

Найцікавішим для населення є питання про вік осіб, які будуть брати участь у накопичувальній системі загальнообов'язкового пенсійного забезпечення, а також про розмір внесків, які будуть перераховуватися в цю систему.

Наталія Роман, заступник директора ЗАТ «СЗІ Україна» Адміністратор пенсійного фонду вважає: «Віковий ценз необхідно залишити на рівні 40 років. Можливо, при цьому є сенс зробити відрахування в межах накопичувальної системи мінімальними, щоб дефіцит коштів у Пенсійному Фонді України не позначився на існуючих пенсіонерах. Але це питання все-таки має бути вирішене з урахуванням темпу росту коефіцієнта демографічного

навантаження (співвідношення пенсіонерів і працюючого населення). Це питання не вирішиться, доки не буде законодавчо визначено, наскільки збільшиться пенсійний вік у системі загальнообов'язкового пенсійного страхування».

– Якщо будуть установлені обмеження за віком, необхідно передбачити компенсаційні механізми для тих, хто опиниться поза системою через вікове обмеження, – доповнює **Олександр Назаренко**.

Тетяна Захараш також вважає, що «...у питанні вікових обмежень не можна допускати дискримінації. Необхідно створити оптимальні умови для одержання українськими громадянами пенсійних виплат належного розміру. А це, у тому числі, залежить і від розміру страхового внеску. Зараз законопроект «Про запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування» передбачає участь у II рівні тільки громадян, вік яких нижче 25 років при страховому внеску 7%. Попередня його редакція передбачала участь громадян до 40 років при страховому внеску 2%, із щорічним його підвищенням на 1% і доведенням внеску до 7%».

Характеризуючи загальну готовність України до запровадження другого рівня, відзначимо, що за досить короткий період (передбачається його запровадження до 2011 року) треба врегулювати цілий список питань.

О. Назаренко озвучив найбільш вагомий з них: «За рахунок яких коштів робити внески, чи потрібно, як і кому підвищувати зарплати для компенсації цих внесків? Чи є сума внесків у накопичувальну загальнообов'язкову пенсійну систему частиною всіх пенсійних відрахувань працівника й роботодавця, або нові внески – це новий фінансовий тягар для підприємств і працівників? Чи згодні профспілки з передбачуваними нововведеннями?» **Н. Роман** доповнила цей перелік, зазначивши, що необхідно також установити співвідношення розмірів відрахувань у Пенсійний фонд України й накопичувальний НПФ; визначити механізм запуску накопичувальної системи: як і за який строк близько

9 млн осіб (за даними Інституту демографії й соціальних досліджень НАН України, громадян до 40 років – 8,7 млн осіб, за даними НДІ праці й зайнятості населення Міністерства праці, – 8,9 млн осіб) зможуть стати учасниками накопичувальної системи. Установити механізм взаємодії Пенсійного фонду України й НПФ, якщо контроль своєчасності й повноти сплати внесків буде здійснювати Пенсійний фонд України, а також компетенцію інших контролюючих органів. Установити чіткі вимоги до персоналізованого обліку обов'язкових і добровільних внесків, визначити, чи необхідний окремий облік при інвестуванні, чи є можливість об'єднання накопичень при виплатах тощо.

Проте всі опитані не сумніваються, що існування 3-рівневої системи необхідне. У більшості країн світу пенсійна система має саме таку структуру, яка дозволяє людям, що досягли пенсійного віку, одержувати гідні виплати.

Можливо, помилки інших країн дозволять нам уникнути власних, а позитивний досвід їх реформування дозволить досягти оптимальних результатів.

– У кожній окремо взятій державі є свої особливості, які необхідно враховувати при проведенні будь-яких реформ, – прокоментував ситуацію **Гері Гендрікс**. – Одна із проблем, які існують в Україні, у тому, що вартість солідарної системи залишається нестабільною: змінюється політична ситуація в країні – змінюються правила, міняються виплати. Ще й інфляція давить. В Україні важливо стабілізувати солідарну систему пенсійного страхування до впровадження другого рівня. Зокрема, Світовий Банк дав низку рекомендацій, спрямованих на таку стабілізацію. Для того, щоб від самого початку система накопичувального пенсійного забезпечення була досить сильною, потрібна злагоджена робота як першого, так і третього рівнів.

Одна з основних помилок, характерних для інших країн у період введення загальнообов'язкового накопичувального рівня, – це збіг часу нестабільності першого рівня з часом введення другого рівня пенсійної системи.

Друга помилка – недолік інвестиційних об'єктів усередині країни й створення перешкод для інвестування в інші країни.

Українські компанії з управління активами недержавних пенсійних фондів, як правило, віддають перевагу інвестуванню всередині країни. Як тільки виникнуть сприятливі

інвестиційні можливості в країні, ці гроші відразу ж повернуться в Україну.

Повертаючись до сьогоденної ситуації в нашій країні, хотілося б відзначити, що політична ситуація нестабільна. Світова криза також відбилася й на фінансовому секторі України. Немає єдиної думки з концептуальних питань накопичувального рівня загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Всі ці фактори не є сприятливими для введення нового рівня пенсійної системи.

З іншого боку, політику взагалі складно назвати стабільною сферою, особливо останніми роками в Україні, економіка теж періодично переживає спади, та й для стабілізації ситуації й ухвалення єдиного рішення з дискусійних питань ще є час.

Залишається сподіватися, що пенсійна реформа залишиться незмінною, й для вибору її реалізації буде вибраний оптимальний шлях: тимчасові труднощі, пережиті державою, не стануть для українських громадян непосильним тягарем на довгі роки, а розмір пенсій дозволить жити гідно людям, що вийшли на заслужений відпочинок.

Олена БАБИЧ,
менеджер по зв'язках із громадськістю НАПФА